

УДК 330.338.242

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Гелуненко А.І.

Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

Стаття присвячена визначенню особливостей реалізації Стратегії національної безпеки України в економічній сфері. Доведено актуальність ефективного забезпечення економічної безпеки в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз. Проаналізовано стан реалізації цілей та напрямків Стратегії національної безпеки України на момент 2017 року. Визначені реальні загрози для економічної безпеки держави. Проведений аналіз дозволив визначити: суб'єктів, на яких покладається виконання Стратегії; фінансування, за допомогою якого реалізовується Стратегія; контролюючих органів та майбутні перспективи.

Ключові слова: стратегія, національна безпека держави, економіка, загрози, ЄС, Кабінет Міністрів України.

Постановка проблеми. В умовах тривалого озброєного конфлікту на Сході та агресії Російської Федерації, виникає потреба створення ефективного механізму забезпечення економічної безпеки держави, який би надав змогу національній економіці протистояти сукупності внутрішніх та зовнішніх загроз. Таке протистояння має відбуватись за допомогою створення системи державних органів і неурядових організацій, з чітко розмежованими функціями і повноваженнями, спрямованими на захист економічної складової країни, використання соціально-економічних ресурсів для досягнення визначених цілей, раціонального використання і охорони наявних природних ресурсів, вдосконалення системи кадрового забезпечення та створення реальних заходів протистояння та нейтралізації загроз. Оскільки неможливо точно спрогнозувати розвиток подій та вплив різноманітних факторів і явищ, необхідно постійно досліджувати та вдосконалювати стратегічне планування в системі забезпечення економічної безпеки України, яке в сучасних умовах набуває неабиякої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти забезпечення економічної безпеки України досліджувалися такими вченими як А. І. Сухоруков, Я. Б. Базиліук, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцковський, В. І. Мунтіян, Г. П. Ситник, та інші. Окремо можна відзначити роботи М. І. Завидняка та В. Ортинського, які присвячені аналізу нормативно правових актів, що регулюють процес забезпечення економічної безпеки держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для забезпечення національної безпеки відповідно до положень Конституції та Закону України «Про основи національної безпеки України» приймається Стратегія національної безпеки України. Стратегія закріплює основні цільові настанови та керівні принципи розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України [1]. Дослідження, присвячені особливостям реалізації Стратегії національної безпеки України, в тому числі і в економічній сфері наразі відсутні, тому створення ефективного механізму забезпечення та попередження загроз економічній безпеці держави потребує детального аналізу цього питання.

Метою дослідження є детальне вивчення особливостей реалізації основоположного нормативного документу в системі забезпечення національної, в тому числі й економічної безпеки держави – Стратегії національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. В умовах погіршення соціально-економічної динаміки розвитку України, яка зумовлена дестабілізуючими діями Російської Федерації, пріоритетного значення набуває створення ефективної системи стратегічного планування та прогнозування заходів забезпечення економічної безпеки. Необхідність постійного оновлення системи прогнозування та планування заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки зумовлена періодичним вдосконаленням доктринальних та концептуальних підходів до забезпечення економічної безпеки, необхідністю створення ефективної системи державного кризового реагування на потенційні загрози, комплексним характером реальних та потенційних сучасних загроз і докорінними змінами безпекового середовища. Саме тому виникнення нових проблем вимагає адекватної, ефективної та спланованої державної політики, яка закріплюється в нормативних документах на кшталт Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26 травня 2015 року № 287/2015, що прийшов на заміну Указу Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12 лютого 2007 року № 105/2007.

Основні напрями державної політики в економічній сфері визначені в п. 4.9 Стратегії національної безпеки України, в якому зазначено, що економічне зростання можливе лише за умови наближення соціальних стандартів до рівня держав Центральної і Східної Європи – членів ЄС, а також шляхом досягнення економічних критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в ЄС [2].

Реалізація Стратегії національної безпеки України в економічній сфері відбувається на основі економічного та інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

Фінансування напрямів державної політики, визначених в Стратегії національної безпеки України відбувається з державного бюджету

України, щороку вимагає не менше 5% від ВВП [2]. Виконання напрямів, цілей та завдань Стратегії покладається на наступних суб'єктів:

- Кабінет Міністрів України. На Кабінет Міністрів покладається: завершення виконання до 2015 року заходів комплексного огляду сектору безпеки; розробити комплексні пропозиції щодо реформування органів сектору безпеки; забезпечити залучення громадськості до процесу реформування Збройних Сил України та інших військових формувань та правоохоронних органів; забезпечити Збройні Сили України та інші військові формування новими зразками озброєння та військової техніки; затвердити Морську доктрину України; вживання заходів для забезпечення економічної безпеки України відповідно до цілей Стратегії; розробити разом і Національним інститутом стратегічних досліджень систему індикаторів (показників) стану економічної безпеки;

- Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. На них покладається підготовка проектів концептуальних документів у сфері економічної безпеки, на виконання Стратегії національної безпеки України;

- На Національний інститут стратегічних досліджень покладається обов'язок науково-експертного забезпечення координації та контролю діяльності в економічній сфері, розробки разом із Кабінетом Міністрів України системи індикаторів (показників) стану економічної безпеки;

- Збройні Сили України, інші військові формування, створені відповідно до чинного законодавства розвідувальні, контррозвідувальні і правоохоронні органи. Забезпечують захист національної безпеки, а також незалежність, територіальну цілісність і суверенітет, гідність, демократію людини, її права і свободи, верховенства права.

Контроль за реалізацією Стратегії національної безпеки в економічній сфері здійснює Рада національної безпеки і оборони України, вона заслуховує щорічні звіти про виконання завдань, визначених в документі.

Сьогодні, дослідники питань забезпечення національної безпеки вказують на такі тенденції реалізації Стратегії національної безпеки в економічній сфері: призупинено економічне падіння; забезпечена відносна курсова та цінова стабільність; попереджено дефолт; впроваджено зону вільної торгівлі з Європейським Союзом; за підсумками 2015 р. Україною створено ВВП на суму 90,51 млрд дол. США, що становить 0,12% світового ВВП та відповідає 64-ій позиції у світі за цим критерієм; покращився стан інвестиційного клімату у першій половині 2016 року (найкращий показник за останні 4 роки); зміцнена аграрна спеціалізація економіки; збільшено мінімальну заробітну плату; продемонстрована можливість національних виробників до повного потенційного покриття попиту на внутрішньому ринку; збільшено фактичну частку вітчизняних виробників на внутрішньому ринку (понад 65%) і, відповідно, зменшено частку імпортерів (приблизно 35%) [3, с. 5-23].

В той же час в економічній літературі на підставі аналізу динаміки зовнішньоекономічних потоків між Україною і ЄС відмічають наявність низки негативних тенденцій, серед яких є такі як: скорочення загальних обсягів інвестицій з країн ЄС, що спрямовувались на розвиток промисло-

вості та аграрного сектору; скорочення частки ЄС в структурі загальних обсягів прямих іноземних інвестицій в розвиток промисловості; підпорядкування зовнішньої торгівлі з ЄС цілям забезпечення країн ЄС українською сировиною та використання України як ринку збуту для європейської продукції високотехнологічного сектору [4, с. 25]. Тобто подолання даних несприятливих тенденцій вимагають побудови більш нового та якісно відмінного формату співробітництва з ЄС, яке має бути побудовано з врахуванням національних інтересів Української держави.

Також реальна ситуація засвідчить про неможливість викоринити такі негативні явища як: високий рівень інфляції; ціновий ресурс розширення бази оподаткування та наповнення бюджету має все ще обмежений потенціал, що загрожує бюджетною дестабілізацією; досі не подолано кризи рентабельності у професійній та науково-технічній діяльності, у сферах інформації, телекомунікації та будівництва; технологічна відсталість та консервація низько технологічної структури виробництва; найбільш слабкими галузями промисловості є технологічна та інноваційна; зростання боргового навантаження та обмеження внутрішніх ресурсів фінансування розвитку економіки; все ще несприятливий інвестиційний клімат через високий рівень ризиків; знецінення ключових економічних активів тощо.

Оскільки Стратегія, як основоположний документ в сфері забезпечення економічної безпеки, спрямована на реалізацію до 2020 року визначених у ній пріоритетів державної політики економічної безпеки та реформ, що передбачені Угодою про асоціацію України, то досліджуючи дану тему, ми дійшли висновків щодо перспектив майбутнього співробітництва з ЄС в різних галузях та сферах промисловості:

По-перше, в сфері металургійної галузі. Перспектива двостороннього співробітництва та активного залучення іноземних інвестицій в металургійну сферу передбачає перенесення виробничих потужностей в Україну із можливістю використання підприємствами квот на викиди вуглецю, закріплених за Україною в рамках Кіотського протоколу [4, с. 26]. Тут також важливо зацентувати увагу на перехід металургійного виробництва до екологічно безпечного режиму, оскільки Угода про асоціацію передбачає гармонізацію екологічного законодавства (особливо щодо промислового забруднення та можливих загроз).

По-друге атомна промисловість. Сьогодні, Україна посідає шосте місце (із позначкою 48%) серед держав світу в яких частка ядерної енергетики в балансі перевищує 25%. В Україні наразі працюють 15 ядерних реакторів, які свідчать, що обраний курс держави на розвиток ядерної енергетики відповідає світовим тенденціям. Це пов'язано також із істотним подорожчанням палива та виснаження його основних запасів, в той час як запаси урану можуть забезпечити роботу наявних типів реакторів на понад 100 років. Серед переваг слід відзначити також те, що: один кілограм урану еквівалентний 20 тисячам кілограм вугілля; викиди в атмосферу є мінімальними, оскільки вони на два порядки нижче, аніж викиди з використання нафти, вугілля та природного газу; мінімальний шкідливий вплив на здоров'я; повна собівартість

електроенергії, виробленої АЕС, нижча за вироблену ТЕС, а в структурі собівартості визначальними є капітальні витрати, що зумовлює незначну залежність від вартості власне палива.

Переваги України в ядерній енергетиці зумовлені, з одного боку, природними ресурсами, оскільки вона має найбільші в Європі родовища уранових руд та цирконату, а з другого – отриманою від колишнього СРСР спадщиною: гідро-металургійне виробництво з переробки цих руд та освоєні новітні технології з отримання ядерних матеріалів, 14 діючих реакторів АЕС та низка енергоблоків, що перебували на початкових стадіях будівництва, комплекс підприємств енергомашинобудування та наукові інститути ядерного профілю. Отже, перспективи розвитку в Україні атомної промисловості, технології якої належать до п'ятого та шостого технологічних укладів, значним чином залежать від налагодження виробництва і перероблення урану та цирконію [5].

По-третє сфера освоєння та розвиток в Україні альтернативних джерел енергії. В основі енергетичної політики Європейського Союзу лежить суттєве розширення частки альтернативної енергії в структурі паливно енергетичного комплексу країн-членів. Згідно з прийнятими в ЄС документами, до 2020 року не менш, ніж 20% всієї електроенергії, яка споживається в країнах ЄС, має вироблятися з використанням відновлюваних джерел енергії, передусім, вітру, сонця та води.

В Україні загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал альтернативних джерел енергії в перерахунку на умовне паливо становить близько 63 млн. тонн. Частка енергії, добутої за рахунок альтернативних джерел становить сьогодні близько 3%. Згідно з українською енергетичною стратегією до 2030 р. частку альтернативної енергетики на загальному енергобалансі країни буде доведено до 20%. Основними та найбільш ефективними напрямками відновлюваної енергетики в Україні є: вітроенергетика, сонячна енергетика, біоенергетика, гідроенергетика, геотермальна енергетика [6].

Як ми зазначали вище, вагоме місце займає РНБО, як спеціальний орган що приймає рішення щодо якості виконання Стратегії та контролюючий орган, однак в складі РНБО немає жодного представника економічної сфери. На нашу думку, до складу мають входити такі представники економічної сфери як Міністр економічного розвитку і торгівлі України, Міністр фінансів України, Міністр аграрної політики та продовольства України, Міністр соціальної політики України, Міністр енергетики та вугільної промисловості України, адже економічна безпека є основою національної безпеки, її базисом і, відповідно, першочерговим завданням має бути забезпечення економічної безпеки.

Некомпетентність складу Ради національної безпеки і оборони в економічній сфері дозволяє стверджувати, що існує реальна неефективна робота Ради в сфері забезпечення економічної безпеки. Про це свідчить реальний стан економічної безпеки України.

Ми вважаємо, що необхідно створити окремий орган, діяльність якого спрямовувалась і координувалась би Радою національної безпеки і оборони

України та до повноважень якого відносилась би розробка перспективних та індикативних планів соціально-економічного розвитку. Під перспективним та індикативним плануванням С. М. Чистов [7] розуміє систему планових рекомендацій щодо заходів, спрямованих на досягнення цілей соціально-економічної політики держави, що передбачає створення таких умов функціонування економічних суб'єктів, які б спонукали їх до ефективного виконання поставлених завдань; розробка планів застосування заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки на загальнодержавному рівні та регіональному рівнях; вдосконалення чинних Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Особливо це стосується неповного врахування тіньових аспектів економічного розвитку та неврахування індикаторів темпу науково-технологічного прогресу, рівню тіньової зайнятості тощо, а також методологію інтегрального оцінювання [8]; координування діяльності правоохоронних органів, збройних сил та інших військових формувань щодо профілактики, попередження та протидії злочинів у сфері економіки; розробка системи та процедури оцінювання досягнення стратегічних цілей; контроль органів, що відповідно до розроблених проектів, планів та інших документів відповідають за їх виконання.

Висновки з даного дослідження і перспективи.

Реалізації Стратегії національної безпеки в економічній сфері спрямована на забезпечення стійкості національної економіки до збройної агресії та інших негативних зовнішніх впливів, ефективного використання фінансових ресурсів, дієвого контролю за станом державного боргу, стабілізації банківської системи, ефективної протидії організованій економічній злочинності. Фінансування Стратегії здійснюється з державного бюджету, і виконання покладається на Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний інститут стратегічних досліджень, Збройні Сили України, інші військові формування, створені відповідно до чинного законодавства розвідувальні, контррозвідувальні і правоохоронні органи.

Оскільки Стратегія спрямована на реалізацію до 2020 року визначених у ній пріоритетів державної політики національної безпеки та реформ, що передбачені Угодою про асоціацію України з ЄС, ми розглянули перспективи співпраці з ЄС, особливо в сфері металургійного виробництва, атомної промисловості та розробки альтернативних джерел енергії. Україна має високий потенціал в даних сферах і за умови ефективного керівництва та розробки принципово нової економічної моделі розвитку можливо досягнути значного підвищення рівня економічного розвитку. Однак цього неможливо було б досягнути без створення додаткового органу в системі РНБО, який би складався з представників економічної сфери та до обов'язків якого б відносилась розробка планів соціально-економічного розвитку; планів застосування заходів забезпечення економічної безпеки; розробки та вдосконалення Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України; координація та контроль за діяльністю органів, на яких безпосередньо покладено виконання Стратегії.

Список літератури:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV (Редакція від 30.11.2017 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 2015. – № 43. – Ст. 14.
3. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії: аналіт. доп. / Я. Б. Базиліук, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцовський та ін. – К.: НІСД, 2017. – 84 с.
4. Реальний сектор економіки України: пріоритети розвитку в умовах зміни вектора економічної політики: аналіт. доп. / [Собкевич О. В., Шевченко А. В., Михайличенко К. М., Русан В. М., Белашов Є. В. та ін.]. – К.: НІСД, 2017. – С. 40.
5. Щодо невідкладних заходів з поновлення роботи підприємств ядерного паливного циклу: аналіт. зап. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/181.htm>.
6. Дудченко О. Альтернативні джерела енергоресурсів в Українському Причорномор'ї. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/232/>.
7. Чистов С. М. Державне регулювання економіки: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 208 с. <http://ecolib.com.ua/article.php?book=11&article=1076>.
8. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015-2016 рр. та механізми їх мінімізації. Аналітична записка / О. С. Власюк, Я. Б. Базиліук, С. В. Давиденко // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2015. – 13 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1886>.

Гелуєнко А.І.

Учебно-научний інститут права
Сумського державного університету

РЕАЛИЗАЦИЯ СТРАТЕГИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ

Аннотация

Статья посвящается определению особенностей реализации Стратегии национальной безопасности Украины в экономической сфере. Доказана актуальность эффективного обеспечения экономической безопасности в условиях внутренних и внешних угроз. Проанализировано состояние реализации целей и направлений Стратегии национальной безопасности Украины на момент 2017 года. Определены реальные угрозы для экономической безопасности государства. Проведенный анализ позволил определить: субъектов, на которых возлагается выполнение Стратегии; финансирования, с помощью которого реализуется Стратегия; контролирующие органы и будущие перспективы.

Ключевые слова: Стратегия, национальная безопасность государства, экономика, угрозы, ЕС, Кабинет Министров Украины.

Helunenko A.I.

Education-Scientific Institute of law Sumy State University

REALIZATION OF THE STRATEGY OF THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE IN THE ECONOMIC

Summary

The article is devoted to the definition of the peculiarities of the implementation of the National Security Strategy of Ukraine in the economic. The actuality of effective provision of economic security in conditions of internal and external threats has been proved. The state of implementation of the goals and directions of the National Security Strategy of Ukraine for 2017 is analyzed. Real threats for the economic security of the state are identified. The conducted analysis allowed to determine: the individuals on which the implementation of the Strategy enters; financing through which the Strategy is implemented; supervisory authorities and future prospects.

Keywords: Strategy, national security of the state, economy, the threat, the EU, the Cabinet of Ministers of Ukraine.